

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Литвинчук Олександр Іванович, доцент кафедри досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Кримінальне процесуальне доказування є основою діяльності слідчого та прокурора на стадії досудового розслідування. Тільки на підставі перевірки та оцінки зібраних доказів приймаються всі процесуальні рішення. Винуватість або невинуватість особи в учиненні кримінального правопорушення може бути встановлена та підтверджена виключно зібраними доказами.

Кожен доказ оцінюється з точки зору належності, допустимості та достовірності. Разом з цим, допустимим визнається доказ, якщо він отриманий у порядку, встановленому кримінальним процесуальним законом (ч. 1 ст. 86 КПК України).

У теорії кримінального процесу виділяють такі умови допустимості доказу:

- одержання фактичних даних із належного джерела;
- одержання фактичних даних уповноваженим суб'єктом;
- одержання фактичних даних за допомогою передбаченої законом процесуальної дії;
- належне процесуальне закріплення фактичних даних [1, с. 27; 2, с. 57; 3, с. 212].

Інакше кажучи, для того, щоб оцінити доказ на предмет його допустимості, перш за все, необхідно встановити, чи був він отриманий встановленим законом способом та належним чином зафіксований.

Способи збирання доказів наведено в ч. 2 ст. 93 КПК України, де вказано про те, що сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України.

Щодо оцінки доказів, зібраних шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, питань не виникає, оскільки порядок їх проведення та процесуального оформлення унормовано в кримінальному процесуальному законі. Проте, оцінка доказів, зібраних способом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів та відомостей викликає багато сумнівних моментів, оскільки порядок такого витребування та отримання не врегульовано в чинному Кримінальному процесуальному кодексі України.

Яким чином слідчий повинен витребувати речі та документи? Як процесуально оформити результати такого витребування? Яким чином отримати слідчому від учасника кримінального провадження певний предмет або документ, який останній бажає добровільно йому надати? Як зафіксувати таку дію? Чи потрібно накладати на отримані таким чином матеріальні об'єкти арешт?

Відповіді на вищезазначені питання КПК України не дає. Через такі «білі плями» в законодавстві слідчі вимушені бігати по прокуратурах і судах для отримання ухвал слідчих суддів на тимчасовий доступ до речей та документів, оскільки докази, отримані шляхом «витребування», все частіше визнаються судом за клопотанням сторони захисту недопустимими. Така позиція суддів зрозуміла, оскільки вони взагалі не мають можливості оцінити «витребуваний» доказ на предмет допустимості, оскільки

законодавець не визначив механізму реалізації такого способу збирання фактичних даних.

Одним із завдань кримінального провадження є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування. Для виконання цього завдання необхідно забезпечити таку процедуру досудового розслідування, яка б дозволяла діяти слідчому та прокурору без необґрунтованих затримок. Слідчий не повинен бігти до слідчого судді для того, щоб вилучити речі або документи, які добровільно надаються їх власниками або особами, які відповідальні за їх зберігання.

Наприклад, останнім часом для розкриття злочинів по «гарячих» слідах широко використовується відеоінформація, отримана з камер спостереження, яких з кожним роком встановлюється все більше і більше на приватних будинках, а також спорудах юридичних осіб. При цьому власники таких електронних пристроїв досить часто погоджуються співпрацювати з правоохоронними органами та готові добровільно надати відеозапис, який може бути використаний під час досудового розслідування. Однак судова практика складається таким чином, що як доказ визнаються лише ті матеріали відеозйомки, які отримані під час виконання ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів. Отримання такого дозволу потребує значного часу. Слідчий, замість проведення інших невідкладних слідчих (розшукових) дій, вимушений займатися паперовою тяганиною.

Ураховуючи зазначене, вважаємо за необхідне ввести (повернути) у чинний КПК України так слідчу (розшукову) дію, як виїмка, яка проводиться за рішенням слідчого за наявності згоди осіб, у володінні яких перебувають речі або документи, що вилучаються.

Для фіксації факту отримання від учасників кримінального провадження, а також інших осіб (за ініціативою останніх) предметів та документів доцільно передбачити складання слідчим відповідного протоколу, в якому б вказувалися час, місце проведення такої дії, а також описувалися ознаки отриманого.

Крім того, слід вказати, що витребування та отримання слідчим від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб відповідних відомостей можливо й на підставі запиту слідчого. Для забезпечення такого права слідчого необхідно встановити, по-перше, строки надання суб'єктами, яким запит адресований, відповідної інформації, по-друге, відповідальність за невиконання такого запиту. Для цього можна використати в КПК України положення, аналогічні до п. 3 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України».

Список використаних джерел:

1. Кипнис Н.М. Допустимость доказательств в уголовном судопроизводстве / Н.М. Кипнис. – М., 1995. – 128 с.
2. Теорія доказів: підручник для слухачів магістратури юридичних вузів/ Антонов К.В., Сачко О.В., Тертишник В.М., Уваров В.Г./ За заг. ред. д.ю.н., професора В.М. Тертишника. – К.: Алерта, 2015. – 294 с.
3. Литвинчук О.І., Гришин Ю.О., Іваницький С.О. Кримінальний процес України: Загальна частина: Навчальний посібник / МВС України, Луган. держ. ун-т. внутр. Справ ім. Е.О. Дідоренка; [За заг. ред. М.Й. Курочки]. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. – 408 с.